

EZKONTZEA EUSKAL ERRIAN

Orain dala aste batzuk oiezlako ezkontzea ikusi aal izan dogu Bakion. Antxina baten gure aurretikoek egiten eben erara, danon arridurarako, Bakioko kale nagusian zear, idibuztarri, burdi trikitilari ta guzti ibili izan dira, jaietan oi dan lez, ezkongaiok. An bai, bakiotar askoren jakinmina eta ikusgurea!

Baina au olan izan bada be, zelan egiten ebezan, bada, gure arbasoek ezkontzearen inguruan eginbearreko guztiak? Tokian tokiko ekanduak dirala be, orokorrean iru zati nagusitan azaldu leitekez:

Ezkontzietan

"Garia saltzen nengoala
Gernikako kaleetan,
andra gazte bat etorri jatan
garia zegan neukean.

Besteentzako amar t'erdian,
zuretzako ezkontzordean.
ezkontzordean badaukazu,
erdu ba ezkonbidean".

Ezkontzea gazte guztien elburua zan, mutilzaar edo neskazaar lotzea lotsagarritzat artzen ebelako edo. sasoi batera eldukeran, bada, zelan edo alan ezkongaiak aurkitu bear izaten eben; mutilak, batez be, aaleginotan ibiltzen zirala.

Onetarako jokabide berezi eta ezbardin asko erabilten ebezan. Neska-mutil lagun geienek domeketako dantzaldietan ezagutzen eben alkar. An asten ebezan euren leenengo alkarrizketa eta artuemonak.

Beste batzuetan, solo-bearrak edo etxeko bearrak egite-rakoan. Baserritarrek solo-bearretan alkarrerik laguntzen eutsoela gogoratu bearra dogu. Baina gazteak ez ziran bearrerako bakarrik joaten. Askoren biotzetan euren elburua eben eta neskak eukezan baserrietara pozaren joaten ziran mutilok.

Artaburuak zuritzeko sasoiak be ardura bardina izaten eben. Artaburu zuriketean basetxeetan ilundean asi eta gaueko beluko orduak artean bearrean ibiltzen ziran. Ostean, etxekoandreak aparia opa izaten eutsen. Ordu oneek gazteen artuemonetarako aukerakoan ziran.

Inoiz, mutilek, gauez, nesken leioetara joateko oiturea eukiten eben. Domeka arrastiko dantzaldia ilundean, zazpiretan inguru, amaitu eta etxera biurtzen ziran danak. Gurasoak lo egozala uste izaten ebenean, mutilek etxetik urten eta an joiazan neskatoen leiopeetara. Lotokiak goialdeetan baegozan, eskuko mailadiak erabilten ebezan bertaraino eltzeko.

Jokabide onetarako, baina, ausarta izan bear izan. BILDURTIK ez euken zereginik eta. Osterantzean, beste bide

batzuk artu bear izaten ebezan. Esate baterako, txarria ilkeran, buzkantzak eta odolosteak neskeari bialdu, au beara ezkongaitzarako eskabidea ei zala. Neskeak onartu ezkerok, baietzaren ezaugarria ei zan.

Beste askotan, ostera, gurasoek seme-alaben ezkontzan ardura itzela izaten eben. Gurasoak etxerako seme-alaben arteko bat aukeratu eta besteak ezkontzeko aaleginetan ibiltzen ziran. Onetariko asko ta asko eleizako egiten ziran. Baina, batez be, etxeko oinordekoaren ezkontzea eratu bear izaten eben. Ezkontzarako eukiak edo ondasunak be gogotan artzen ebezan. Semearen edo alabearen ezkontza osteko diru-egoereari asko begiratzen eutsoen eta. Ori zala eta, gurasoak, amak batez be, ezkontza tratuetan ibiltzen ziran. Sarritan, seme-alabek euren ezer jakin barik.

Bide guzti oneek erabilita oraindikorren inor ezkondu barik lotzen bazari, mutilzaar edo neskazaar santutegiren batera jotzen eben. Sarrienik, neskek "Madalenetara", mutilek, ostera, "San Antonioetara". An euren eskariak eta baita opariak eta otoitzak be jagokon santuari egiten eutsoezan: baltzarana gura ebanak orrazi baltza izten eutson bitartean, ulegorria gura ebanak orrazi zuria.

Baegozan batzuk, baina, mutilzaarretan edo neskazaarretan oraindikorren urte batzuk geiago emon guran, santutegiari bearezkoa zan baino inguruko ibilbide luzeagoa egiten entsoenak. Atzerapena eskatzeko asmotan, jakina! Oba ez!

Ezteguak

Ezkontzarik geienetan gorasoen (amak) eskuartzea argi-argia zan. Euron artean, amen artean, berbatuten ebezan ezkontzarako arria, dirua eta eukiak eta.

Ezkontza konponketarako, geien baten, domeketako mezatarako ibilaldia erabilten eben. Amak, goizean goizearik bazkaria eginda, etxetik urtetzen eben eta meza aurreko zein etxera biurtzeko ordu luzeetan ezkontza konponketan ibiltzen ziran. Bakotxa bere etxera joan orduko, eztabaidak amaitu barik baegozan, aste barruko azoka egunerako izten ebezan.

Beste batzuetan, artuemonak azokan bertan asten ebezan. Seme-alaben ezkontzeaz berbetan asi eta konponketa batera eldu be. Konponketa ostean, seme-alabei euren esan barik, sendien arteko bazkaria egiten eben. Bazkari au, geienetan, neskearen etxean biurtukeran, semeak bere baietza ala ezetza esaten eban.

Maitasun larregirik ez ei zan ona edo bearezkoa ezkontzeko, aurki!

Ezkontzeko eguna be eltzen zan.

Aurretiaz, geienetan, iru deiera egiten ebezan. Olan egiten ebenak asteleenez ezkontzen ziran. Iru deiera egin bakoak, ostera, martizenez.

OITURAK

Ezkontza inguruan ekandu aitagarriak izan doguz gure artean, esaterako, "ETXEAN SARTZEA".

Senarraren etxera ezkontzen ziranean, etxera sartzean etxekoandreak emazteari ur bedeinkatua emoten eutson etxeko ateetan. Edo, beste batzuetan, burduntzia eta katilua emoten eutsozan, etxeko agintearen ezaugarri ziralakoan. Etxeko beekosua etxearen ezaugarria zan eta burduntziak su on bere lekuan eukiten dauanez, emazte barriak burduntzia artukeran etxea bera bere agintepean egoala esan gure ei eban. Katilua edo baita burruntzalia be, janaria banatzeko erabiliko eban aurrerantzean emazteak, dana bere agintean egoala erakutsiz.

Neskearenera ezkontzen ziranean, barriz, senar barriari gauza bi emoten eutsozan aitagarribeak, au da, ur bedeinkatua eta akuilu bat. Senarrak leenengoa eskuetan artu ostean, etxera sartu eta kortea ikustera joaten ziran.

Beste aldetik, nonor nonora ezkontzen zanean, etxe orretako ildakoak, aurretikoak, be gogoan izan bear izaten ebazan, etxekotzat artu bear izaten ebazan eta. Ori zala eta, ezkontza ostean, ezkonbarriak ilerrira joaten ziran, ildakoen obietan lorak izten, ain zuzen be. Baina, batez be, ardura on bere eskupean emazte barriak artzen eban. Aurrerantzean be, berak izango eban etxeko ildakoen eta obiaren ardurea eta. Ardura au ezkondu eta urrengo domekan artzen eban. Etxekoandra barriak bere amaginarrebearengandik ogia eta argizaia artzen ebazan. Gero bere gizonaren ildakoen obiaren aurrean gauza biak eskeintzen ebazan, euren aldeko otoitzak be esan eraginez. Eginbear oneri "olatak" esaten jakon eta bein olatak egin ezkerokoan, emazte barria etxearen etxekoandra biurtzen zan. Olan, bere jatorrizko etxeagaz lotura guztiak apurtuta lotzen ziran.

Labur esateko, etxe barriko, sendi barriko gurtze osoaz jaubetzen zan ara ezkontzen zana.

Azkenik, jatordua. Ez egoan ezkontzarik jatordua egin barik. Olan izaten ez bazan, adarra eta txintzarriak joten eutseezan ezkonbarriei. Zergaitik ete zan au, bada? Ezkontzerakoan, ezkongaiak opariak artzen ebezan beti. Oneen orde, jatordua egin bear izaten eban eta.

Jatorduan zear senarraren lagunek diralako "toberak" abesten eutseezan ezkonbarriei. Oneetan ezkonbarrien aide onak eta ezaugarriak gurienak lau aizeetara argiro abesten ebazan.

Arrioak:

Baina ezkontzako ekanduen artean, arrioak toki berezia bear dau. Orduan, gure aurretikoek garrantzi aundia emoten eutsoen arrioak eroateari. Onetan neskek ardura geiago izaten eban. Arrioa zenbat eta ugariagoa, ezkontza ohea. Mutilak, osterak, ez ziran ainbeste arduratzen. Jantziak, oge-estalkiak, izarak, galtzerdiak, gorua, ispilua, eta abar luzea emaztegaiak eroan hear izaten ebazan eta. Gorua burdiko aurrekaldean danok ikusteko eran, erdian egurrezko kutxea eta ispilua atzekaldean eroezan. Ezkonbarri biziartean, emaztearen bearrerako ardureak, berre andikeriak baino garrantzi aundiagokoa izan bearko ebaladiazote-

ko edo. Senargaiak, barriz, geien baten, lanabesak eroaten ebazan.

Arrio erakusketea oitura berezia zan. Bera erakusteko, egun bat beren-beregi aukeratzen eban. Nonork zenbat eta gauza geiago erakutsi, aberatsago agertzen zan danon aurrean. Onegaitik nesken ardura aundia.

Erakusketa au, batzutan, bigarren deiera ostean egiten zan. Onen ostean, ezkontzea naiko ziurra zan eta neskeak bere lagunei a erakusteko eguna aukeratzen eban. Egund oneri nonon "zato eguna" esan izan jako. Erakutsi ostean ezkontzea zelan eta non izango zan, nortzuk joango ziran eta abarrekoak azaltzen ebazan.

Beste batzuetan, barriz, erakusketa au ezkontza egunean bertan izaten zan. Ezteguetara joaten zan guztiei erakusten eutseen. Arrio ezkongaien ogean zabaltzen zan eta, danak ikusi ostean, baten batek urrengo itaun au egiten eban: "zer falta dogu oge onetan?", eta besteren batek erantzun: "ezkonbarriak!".

Arrioak, baina, batzuetan, ezkondu baino urte bat edo bi leenago asten eban batzen. Beste batzuk, osterak, txiki-txikitatik. Esate baterako, leku batzuetan, neskei txikitatik linua ereiteko lur arloa emoten eutsoen gurasoek. Neskei, goruetan egiten ikasten ebanean, oialak egiten be irakasten eutseen. Olan apurka-apurka euren arrioak eratuz joaten ziran. Edo ezkondu edo ezkondu ez, olan egiten eban, neska bakotzak bere arrioak euki bear ei ebalako.

Arrio lorretea ikusgarria izaten zan. Sarritan, neskea mutilaren etxera ezkontzen zan. Orduan, arrioak ara eroan bear. Emaztegaiaren aitak arrioak burdi baten gainean eroan be, jakina. Ez edozelango burdian, baina. Onetarako aarito bat burdiaren aurretik joaten zan. Gainera, ardatzak koipez igurdi bank eukiten ebazan eta an joaten zan burdia kirrinkada otsean. Idiek txintzarri eta margo askotako zerrendez apaindutako bigizteak edo idunekoak eroaten ebazan. Burdi inguruan, baina, gazte taldea dantzaka, santzoka, abestuka eta soinuak joten ibiltzen zan. Soloetan bearrean egozanak bereala konturatzen ziran burdibidetik zer etorren. Aa, bai poza! Areek santzoka joaten baziran, burdia, barriz, kirrinkaka.

Burdi gainean, sukaldeko tresnak, buztarria, oinetakoak, gonak, jantzitako ogea, batzuetan, eta abar. Oneen artean, uts egin barik, jakina, iljantzia. Berau arrio guztietan eroaten eban eta.

Inoz burdiaren aurretik "aialdekoak" joaten ziran. Aialdekoak emaztegiaren neska lagunak izaten ziran eta arek ezkontzeagaitik artzen ebazan opariak, otzara banatan, euren buruen gainean eroaten ebazan. Onez gain, ezkontza egunean aialdekoek senargaia bere emaztegaiaren etxera laguntzen eban eta bertso batzuk abestuz emaztegaiari aurkezten eutsoen.

Ezteguondoa

Ezteguak egin eta gero, gaur egun oi dan lez, orduan be, aal izan ebanak egun batzuetarako lur barriak ikustera joaten ziran. Geienetan uri aundietara, au da, Bilboa Bizkaian, Donostiara Gipuzkoan, Iruñera Nafarroan edota Baionara Iparraldean.

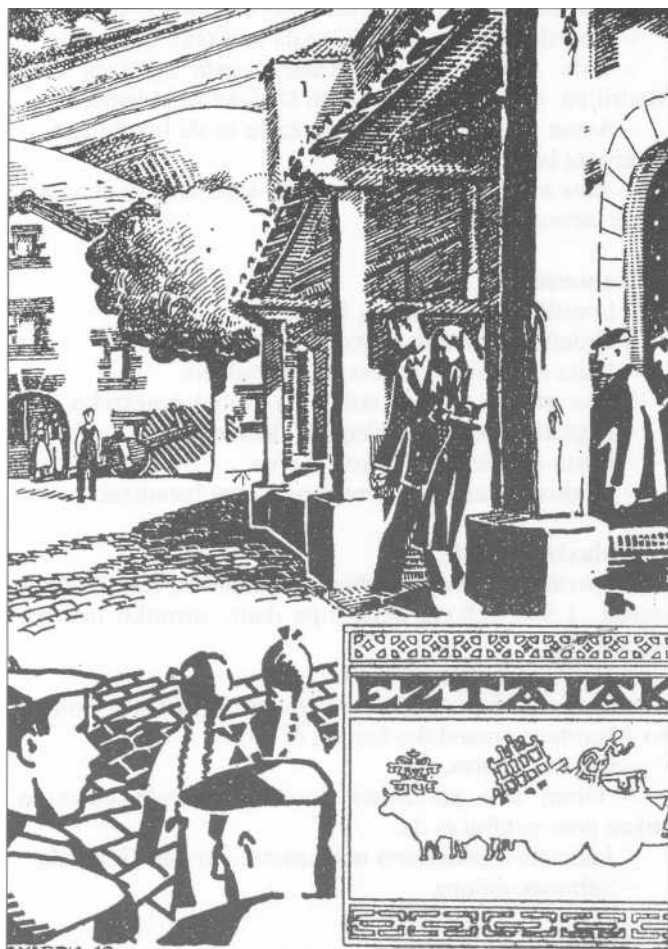
Noiz edo noiz be, beste erriren baten euken senitartekoren baten baserrira edo etxera egun batzuk emoten eta, bide batez, areri ango bearretan laguntzen joaten ziran. Ez egotan denporea galtzeko astirik, aurki!

Baina geienak, inora urten ezinik egozala, etxean lotzen ziran euren bizitza barrian zoriontasunaren eske, etorkizunari itxaropen osoz begiratzen eutsoela. Osterantzean...

"Ezkongaietan zeozer banintzan,
ezkondu eta ezer be ez.
Ederzalea banintzan here,
aspertu nintzan ederrez.
Neure gogoia egin neban ta
orain bizi naz negarrez".

Bibliografia: EUSKALDUNAK - Orixe. 1935.
EUSKAL ETNIA - M. Estonba /
D. An-inda. 1981.
EUSKALDUNAK - J. Legan-eta. 1980.

Iniaki MARTIARTU
1995.eko zemendian

Ezteguak, lauki txikian, arrioa (S. Etxeberria).

BERBALAPIKOA

oiezlako = askotan jazoten ez dana; ezoiko.
aukerakoenak = egokienak; aproposenak.
mailadiak = eskilarak.
eleizako = eleizgizon edo eleizandra.
oinordeko = gurasoengandik etxaldea artzen eban semea edo alabea; etxagun.
eukiak = ondasunak; aberastasunak.
gogotan artu = kontutan artu.
ezkongea = ezkondu barik dagoana, andra zein gizon.
baltzarana = ule baltzak daukazana.
ezteguak = ezkontzea eta onen inguruko jaia eta ospakizuna.
ezkuartzea = partearitzea.
azoka = merkatu.
sendi = familia.
deiera = ezkontza aurreko ezkon deia.
ekanduak = oiturak.
burruntzalia = burdinazko katilu txikia edo koilarea.
obi = ildakoa lurpean sartzeko tokia.
gurtze = otoitz egite eta beronen inguruko betebearrak.
guri = jakingarri.
goru = goruetan egiteko erabilten dan tramankulua.
lanabesak = soloan edo etxean bear egiteko tresnak.
beren-beregi = bereziki / gurata; gura izanda.
oia] = zapi; eun (izarak oialez eginda dagoz).
lorreta = batetik besterako eroaketea.
zerrenda = zinta; xingola.
bigizta = abereei samearen inguruan ipinten jakena; idu-neko.
ezteguondo = ezkondu ostean ezkonbarriek alkarregaz egoteko emoten daberzan egunak edo aldia; czti-iretargi.

EUSKERAZAINTZA 'GAZ ERRIOKA' RA

Errioxa maite dogu:

Euskalerrria izana.

Ango donemiliane'n idatzi ziran lenengo esaldiak euskeraz.

Giro ona ta arda gozoa.

Euskerazaintza orrioxa'ra:

Iraillean errioxa'ra txangoa egingo dau euskera-zaintza'k.

Donemiliane goikoa ta bekoa ikertuko doguz.

Gero kañas'eko Iekaide-etxera joango gara.

Senitarteko bazkaria ango jatetxe baten.

Deia:

— Euskerazale guztia, dei egiten jake txango onetara.

— Zeaztasun eta jakingarri geiago "ZER" en urrengo zembakietan.

Euskerazaintza'ren izenean